

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต

รองศาสตราจารย์สุเมธ จานประดับ
รองศาสตราจารย์เรืองยศ แสนภักดี
รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศรี บัวสุวรรณค์

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต^{*} Legal Issues about Interests in the Life Insurance Agreement

รองศาสตราจารย์สุเมธ จานประดับ^{**}

Associate Professor Sumate Janpradab

รองศาสตราจารย์เรืองยศ แสนภักดี

Associate Professor Ruangyote Sanpakdee

รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศรี บัวสวรรค์

Associate Professor Dr.Praphasri Buasawan

^{*}บทความนี้เรียบเรียงจากโครงการวิจัย เรื่อง “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต” โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประจำปี พ.ศ.2563.

This article is part of the research title “Legal Issues about Interests in the Life Insurance Agreement”. This research is funded by Faculty of Law, Ramkhamhaeng University, 2020.

^{**}อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง; น.บ. (เกียรตินิยม อันดับ 2) มหาวิทยาลัยรามคำแหง; น.บ.ท. สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา; น.ม. สาขากฎหมายธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. E-mail: SumateJanpradab@gmail.com

Curriculum Lecturer in LL.M. Programme at Faculty of Law, Ramkhamhaeng University; LL.B. (second honor) Ramkhamhaeng University; Barrister at Law at Thai Bar under the Royal Patronage; LL.M. in Business Law, Ramkhamhaeng University.

อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง; น.บ. (เกียรตินิยม อันดับ 2) มหาวิทยาลัยรามคำแหง; น.บ.ท. สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา; รป.ม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. E-mail: chanikan.cs@gmail.com

Curriculum Lecturer in LL.M. Programme at Faculty of Law, Ramkhamhaeng University; LL.B. (second honor) Ramkhamhaeng University; Barrister at Law Thai Bar under the Royal Patronage; M.P.A. National Institute of Development Administration.

อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง; น.บ. มหาวิทยาลัยรามคำแหง; น.ม. สาขากฎหมายธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง; น.ด. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. E-mail: pbuasawan@gmail.com

Lecturer in Law at Faculty of Law, Ramkhamhaeng University; LL.B. Ramkhamhaeng University; LL.M. in Business Law, Ramkhamhaeng University; LL.D. Ramkhamhaeng University.

วันที่รับบทความ (received) 30 กันยายน 2563, วันที่แก้ไขบทความ (revised) 19 พฤศจิกายน 2563, วันที่ตอบรับบทความ (accepted) 25 พฤศจิกายน 2563.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี กฎหมายประกันภัย และส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต

ผลของการวิจัยพบว่า การทำสัญญาประกันภัย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นความผูกพันที่ก่อให้เกิดหนี้ตามสัญญาต่างตอบแทน แต่กฎหมายได้กำหนดให้ผู้เอาประกันต้องมีส่วนได้เสีย หากไม่มีส่วนได้เสียสัญญาไม่ผูกพัน ตามมาตรา 863 เมื่อสัญญาไม่ผูกพันจึงไม่มีหนี้ที่ต้องชำระ ปัญหาเกี่ยวกับส่วนได้เสีย ตามมาตรา 863 ในสัญญาประกันชีวิต คือ กฎหมายไม่ได้กำหนดความหมาย ระยะเวลา และบุคคลที่ต้องมีส่วนได้เสียไว้เป็นการเฉพาะจึงต้องอาศัยหลักการพิจารณาตามแนวคำพิพากษาของศาล และความหมายตามที่ผู้ศึกษาและนำเสนอไว้เพื่อพิจารณาว่า ผู้เอาประกันมีส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตหรือไม่ โดยเฉพาะกรณีที่มีการเอาประกันชีวิตผู้อื่น ปัญหาที่พบในกรณีนี้ คือ ปัญหาเกี่ยวกับส่วนได้เสียของกลุ่มนั้น สามภริยา ทายาท และปัญหาเกี่ยวกับส่วนได้เสียของบุคคลที่เกี่ยวข้องในทางธุรกิจ ซึ่งบุคคลต่างๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์กัน แต่จะถึงขั้นมีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตกันได้หรือไม่ การพิจารณาจึงต้องอาศัยเงื่อนไขอันได้แก่ ความเดือดร้อนหรือประโยชน์ที่จะได้รับหากผู้ถูกเอาประกันชีวิตตายหรือมีชีวิตอยู่ หรือเงื่อนไขเกี่ยวกับการได้รับการอุปการะ การส่งเสียเลี้ยงดู ที่ผู้เอาประกันได้รับจากผู้ถูกเอาประกัน

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายในหมวดสัญญาประกันชีวิต โดยกำหนดบทเฉพาะสำหรับกรณีที่มีการทำสัญญาประกันชีวิตด้วยเหตุแห่งความทรงชีพหรือมรณะของผู้อื่น เพิ่มเติมความชัดเจนเกี่ยวกับการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างผู้เอาประกันและผู้ถูกเอาประกันชีวิต โดยกำหนดเงื่อนไขความเดือดร้อนหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับหากผู้ถูกเอาประกันตายหรือยังมีชีวิตอยู่ และในการพิจารณาส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตของบริษัทประกันชีวิตอาจพิจารณาบุคคลดังต่อไปนี้ให้อยู่ในฐานะที่เอาประกันชีวิตกันได้ ได้แก่ คู่หมั้น คู่สมรส สามภริยาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสแต่อุปการะส่งเสียเลี้ยงดูกัน บิดามารดากับบุตร (กรณีบุตรหากบรรลุนิติภาวะแล้วจะเอาประกันชีวิตบิดามารดาได้เมื่อบุตรนั้นอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา) บุตรบุญธรรมกับผู้รับบุตรบุญธรรม พิจารณาเช่นเดียวกับบิดามารดากับบุตร ญาติ เฉพาะที่มีการอุปการะเลี้ยงดูกัน ผู้เป็นหุ้นส่วนเจ้าหนี้กับลูกหนี้ เฉพาะเจ้าหนี้เป็นฝ่ายเอาประกันชีวิตลูกหนี้ นายจ้างกับลูกจ้าง เฉพาะลูกจ้างที่มีความเชี่ยวชาญ ชำนาญงาน

คำสำคัญ: ส่วนได้เสีย, สัญญาประกันชีวิต

Abstract

The research entitled “legal issues about interests in the life insurance agreement” aimed to study background, concepts, and theories of insurance laws and interests in the life insurance agreement as well as problems regarding interests in the life insurance agreement.

The findings revealed that the execution of an insurance agreement according to the Civil and Commercial Code was obligations that caused debts according to the reciprocal contract. However, the laws regulated that the insured must have interest because if the interest were not determined, the agreement would not be binding in accordance with Section 863. When the agreement was not binding, there were no debts to settle. An issue pertaining to interests according to psychology are analyzed with women and child labour protection under the definitions, time and persons with interest specifically.

Accordingly, it was required to rely on considerations pursuant to the court decisions and meanings as examined and presented to consider whether the insured had interests in the life insurance agreement, especially in a case of life insurance for others. Problems found in this case were issues of interest for fiancé, spouses, and heirs and issues of interests of persons related to the business that these persons were related, but whether they were eligible for interests in the life insurance or not. Therefore, the consideration was based on conditions including troubles or benefits in case the insured passed away or was alive as well as the conditions of being supported that the policy holder received from the insured.

The researcher has recommendations that legal provisions related to life insurance agreement should be added by defining specific provisions for the case of life insurance execution with causes of life and death of others. This is for clearer consideration of relationship between a policy holder and an insured by stipulating conditions of troubles or benefits to receive when the insured is dead or alive. To consider interests in a life insurance agreement of a life insurance company, it may be necessary to consider following persons to be an insured including a fiancé, spouse, husband or wife without registering the marriage but supporting each other,

parents and children (in case of a mature child, he/she can claim life insurance of the parents when he/she supports the parents), an adopted child and an adopter, which will be considered as same as parents and children, relatives only who support each other, partners, creditors and debtors only for a creditor being a beneficiary in a debtor's life insurance, and employers and employees, only for employees who have expertise in working.

Keywords: interest, insurance contract

1. บทนำ

การประกันภัยในปัจจุบัน เป็นธุรกิจรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการบริการและมีลักษณะเฉพาะในการประกันภัยหลากหลายรูปแบบ ซึ่งได้รับความนิยมนิยมจากบุคคลทั่วไปเพราะประโยชน์ของการประกันภัยนอกเหนือจากการประกันความเสี่ยงภัยที่มีต่อชีวิตและทรัพย์สินแล้ว การประกันภัยในส่วนของการประกันชีวิตยังถือได้ว่าเป็นการเก็บออมในลักษณะของการสะสมทรัพย์ การนำไปลดหย่อนภาษี การประกันสุขภาพเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการรักษาตัวในโรงพยาบาล เป็นต้น

ประกันชีวิตบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 20 หมวด 3 ตั้งแต่มาตรา 889 ถึงมาตรา 897 ซึ่งจัดว่าเป็นกฎหมายเอกชน ส่วนการควบคุมการประกอบธุรกิจประกันชีวิตอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 ซึ่งจัดว่าเป็นกฎหมายมหาชน และกำหนดโทษจำคุกหรือปรับที่เป็นโทษทางอาญาเพื่อมิให้เกิดความเสียหายต่อประชาชนที่อยู่ในฐานะผู้เอาประกันภัยซึ่งได้จ่ายเบี้ยประกันชีวิตให้แก่บริษัทผู้รับประกันชีวิต พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อ พ.ศ. 2551

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยสัญญาประกันชีวิตนั้น แม้จะมีบทบัญญัติเฉพาะส่วนของประกันชีวิต แต่สัญญาประกันชีวิตก็อยู่ภายใต้บททั่วไป ตามมาตรา 861-867 โดยที่สัญญาประกันชีวิต แม้จะเป็นบทบัญญัติเฉพาะ ตามมาตรา 889-897 แต่ก็อยู่ภายใต้บทบังคับของบททั่วไป ซึ่งหลักสำคัญของบททั่วไปกำหนดเกี่ยวกับลักษณะของสัญญา ตามมาตรา 861 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับสัญญา ตามมาตรา 862 ส่วนได้เสีย ตามมาตรา 863 การเปิดเผยข้อความจริงตามหลักสุจริตอย่างยิ่งของผู้เอาประกัน ตามมาตรา 865, 866 และบทกำหนดเกี่ยวกับกรรมธรรม์และหลักฐานในการฟ้องร้อง ตามมาตรา 867

บทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัย ตามมาตรา 863 ถือว่าเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความผูกพันของสัญญา โดยหากผู้เอาประกันไม่มีส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัย สัญญาไม่ผูกพัน หมายความว่า หากผู้เอาประกันไม่มีความสัมพันธ์กับชีวิตหรือทรัพย์สินที่เอาประกัน สัญญาประกันภัยไม่ผูกพันให้ผู้รับประกันต้องจ่ายจำนวนเงินเอาประกันหรือค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกัน ตัวอย่าง กรณีสัญญาประกันวินาศภัย นาย ก. ตกลงทำสัญญาประกันอัคคีภัยบ้านของตนเองเป็นเพียงผู้อาศัยกับบริษัท เอประกันภัย จำกัด ในระหว่างอายุสัญญาประกันได้เกิดอัคคีภัยกับบ้านของ นาย ก. ดังนั้นถือว่า นาย ก. เป็นเพียงผู้อาศัยไม่มีส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัย แม้ นาย ก. จะเป็นผู้ครอบครองบ้านที่ได้อาศัยอยู่และเป็นผู้มีความเสี่ยงภัย แต่เมื่อไม่มีส่วนได้เสียกับบ้านหลังนี้ สัญญาประกันภัยไม่ผูกพัน บริษัทจึงไม่ต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ นาย ก.

สำหรับสัญญาประกันชีวิต ประเด็นเกี่ยวกับส่วนได้เสียพิจารณาจากผู้เอาประกันและผู้ถูกเอาประกันชีวิตนั้น หมายถึง หากเป็นการเอาประกันชีวิตตนเองย่อมถือว่า บุคคลนั้นเป็นผู้มีส่วนได้

เสียในสัญญาประกันชีวิตโดยตรง แต่ขณะเดียวกันการเอาประกันชีวิตผู้อื่นก็สามารถทำได้ตามหลักส่วนใหญ่เสียนี้ ในการเอาประกันชีวิตผู้อื่น คือ การกำหนดบุคคลอีกคนหนึ่งซึ่งผู้เอาประกันอาศัยเหตุแห่งความมรณะหรือความทรงชีพของบุคคลนั้นเป็นเงื่อนไขที่ตกลงในสัญญาให้ผู้รับประกันจ่ายเงินเอาประกันให้ เช่น นาย ก. ทำสัญญาประกันชีวิต นาย ข. ด้วยเหตุมรณะกับบริษัท เอประกันชีวิต จำกัด ซึ่งหาก นาย ข. ตายบริษัทจะจ่ายเงินให้กับ นาย ก. ในฐานะผู้เอาประกัน สัญญาลักษณะนี้ผู้เอาประกันจะต้องเป็นผู้รับประกันด้วย

ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับส่วนใหญ่เสียในสัญญาประกันชีวิต คือ กรณีที่มีการเอาประกันชีวิตผู้อื่น เพราะการพิจารณาเกี่ยวกับส่วนใหญ่เสียในสัญญาประกันภัยจะเน้นที่ความสัมพันธ์ของผู้เอาประกันและผู้ถูกเอาประกันเป็นหลัก กรณีนี้ William R. Vance ให้หลักในการพิจารณาการมีส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตในการเอาประกันชีวิตผู้อื่นว่า “การเอาประกันชีวิตผู้อื่นเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้ที่จะเอาประกันและบุคคลที่ตนจะเอาประกันมีความสัมพันธ์ต่อกันโดยไม่ว่าจะทางสายโลหิต โดยการสมรสหรือโดยการติดต่อกันทางธุรกิจ จนถึงขั้นที่ว่า ผู้ที่จะเอาประกันอาจจะคาดหมายได้โดยสมควรว่าจะได้รับประโยชน์จากการมีชีวิตอยู่ต่อไปของบุคคลผู้ที่ตนจะเอาประกัน หรืออาจจะต้องเดือดร้อนหรือมีความรับผิดชอบบางอย่างหากบุคคลนั้นถึงแก่ความตาย” แสดงให้เห็นว่าเป็นการพิจารณาความสัมพันธ์จากการสมรส สายโลหิต โดยเฉพาะการเป็นทายาท และความสัมพันธ์ทางธุรกิจ

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นได้ เป็นปัญหาในการเอาประกันชีวิตตนเองหรือเอาประกันชีวิตผู้อื่น สำหรับการเอาประกันชีวิตผู้อื่นปัญหาหลักเป็นประเด็นเกี่ยวกับคู่หมั้นซึ่งมีปัญหว่า คู่หมั้นนั้นผูกพันเป็นสัญญาอย่างหนึ่ง แต่จะถึงขนาดเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการทำสัญญาประกันชีวิตหรือไม่ ประเด็นปัญหาลส่วนใหญ่เสียในการสมรสซึ่งเป็นปัญหว่า สามีภริยาที่จะมีส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตนั้น ต้องถึงขนาดจดทะเบียนสมรสหรือไม่ ยังมีความเห็นของนักวิชาการด้านประกันภัยแตกต่างกันอยู่ โดยที่ฝ่ายหนึ่งเห็นว่า จำกัดเฉพาะสามีภริยาที่จดทะเบียนสมรสเท่านั้น แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า แม้จะมีได้จดทะเบียนสมรส แต่อีกฝ่ายอาจต้องพึ่งพาการเลี้ยงดูจากอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งอาจจะต้องเดือดร้อนหากอีกฝ่ายนั้นถึงแก่ความตาย เช่น สามีทำงานหาเลี้ยงครอบครัวในขณะที่ภริยาเป็นแม่บ้านไม่ได้ทำงานและยังมีบุตรที่ต้องดูแล ดังนี้ จะถือได้หรือไม่ว่ามีความสัมพันธ์ตามส่วนใหญ่เสีย เพราะหากฝ่ายภริยาทำสัญญาประกันชีวิตสามีที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสสัญญาจะผูกพันหรือไม่ บริษัทประกันชีวิตจะต้องจ่ายเงินเอาประกันให้หรือไม่ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับทายาทหรือผู้สืบสายโลหิตซึ่งปัจจุบันพิจารณาจากทายาทโดยธรรม ตามมาตรา 1629 ตามกฎหมายมรดก แต่กรณีของทายาทในลำดับขั้นที่ห่างกัน เช่น พี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกัน ลูก ป้า น้า อา หรือ ปู่ ย่า ตา ยาย ยังจะคงถือได้ว่า เป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือไม่ รวมถึงการพิจารณา

ความสัมพันธ์ทางธุรกิจในฐานะหุ้นส่วน นายจ้างและลูกจ้าง ควรมีความสัมพันธ์ที่เฉพาะเจาะจงหรือจะมีข้อจำกัดของส่วนได้เสียในการทำสัญญาประกันชีวิตเพียงใด

จากที่กล่าวมา ทำให้คณะผู้วิจัย มีความสนใจศึกษาปัญหาเกี่ยวกับส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 โดยจะศึกษาจากข้อเท็จจริง กรณีศึกษาประกอบคำพิพากษาศาลฎีกา และศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้จะก่อให้เกิดความชัดเจนของหลักส่วนได้เสีย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายและในธุรกิจของผู้ประกอบกิจการประกันชีวิตได้มากขึ้น

2. วิธีการศึกษาวิจัย

เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากกฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายของต่างประเทศ โดยการค้นคว้ารวบรวมจากเอกสารทั้งชั้นปฐมภูมิ (Primary Document) และชั้นทุติยภูมิ (Secondary Document) เช่นตัวบทกฎหมายต่างๆ ทั้งของไทย และกฎหมายของต่างประเทศ กฎกระทรวง และระเบียบที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางวิชาการ บทความ และวารสาร งานวิจัย เอกสารราชการ และแหล่งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ตำรากฎหมาย คำพิพากษาศาลฎีกา โดยการนำข้อมูลดังกล่าวข้างต้นมาทำการเก็บรวบรวม แยกแยะ และวิเคราะห์เพื่อทราบปัญหา และแนวทางปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายต่อไป

3. ผลการวิจัย

การประกันภัยเป็นธุรกิจการบริการอย่างหนึ่งที่อาศัยข้อตกลง และความผูกพันตามสัญญาเป็นสัญญาทางแพ่ง ที่ก่อให้เกิดหนี้ที่คู่สัญญาสองฝ่าย คือ ผู้รับประกันภัยและผู้เอาประกันภัยต้องปฏิบัติตามชำระหนี้ เมื่อมีเหตุอันเป็นภัยเกิดขึ้นในอนาคตตามที่ได้ตกลงกันไว้ในสัญญา ดังนั้น สัญญาประกันภัยจึงอาศัยความผูกพันเป็นสาระสำคัญเพื่อให้มีการปฏิบัติตามที่ตกลงไว้ในสัญญาประกันภัยนั้น

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับการตกลงของคู่สัญญาประกันภัย แต่ขณะเดียวกัน มาตรา 863 ก็เป็นบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับความผูกพันของสัญญาโดยพิจารณาจากการมีส่วนได้เสียของฝ่ายผู้เอาประกันภัย ซึ่งถ้าหากผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสีย สัญญาประกันภัยย่อมไม่ผูกพันก็หมายความว่า แม้จะมีการตกลงระหว่างคู่สัญญาและสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นแล้ว เพราะมีคำเสนอและคำสนองถูกต้องตรงกัน แต่ขณะเดียวกันในความผูกพันที่ก่อให้เกิดหนี้ในสัญญาจะต้องอาศัยการมีส่วนได้เสียของผู้เอาประกันภัย

มาพิจารณาว่าผู้รับประกันภัยต้องปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญาหรือไม่ และอาศัยหลักสุจริตอย่างยิ่ง ในการทำสัญญาประกันภัยที่ผู้เอาประกันต้องเปิดเผยความจริงและไม่แถลงข้อความอันเป็นเท็จต่อผู้รับประกันภัย ตามมาตรา 865 ซึ่งหากผู้เอาประกันไม่ปฏิบัติจะเป็นผลให้สัญญาเป็นโมฆียกรรม

จากการศึกษาบทบัญญัติมาตรา 863 กำหนดไว้เพียงว่า หากผู้เอาประกันไม่มีส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัย สัญญาประกันภัยไม่ผูกพันคู่สัญญา ซึ่งจะเห็นได้ว่า กฎหมายไม่ได้กำหนดความหมายของส่วนได้เสีย เจื่อนไขในการพิจารณาการมีส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัยไว้ และอีกหลายกรณีที่มีความเกี่ยวข้องต่อการพิจารณาถึงการมีส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัยของผู้เอาประกันในการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบการศึกษาวิจัยในส่วนของการมีส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต และพบว่า มีปัญหาหลายประการ แนวความคิด หลักการที่เกี่ยวข้องกับการประกันภัย ความหมาย แนวคิด และหลักการเกี่ยวกับส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัยและสัญญาประกันชีวิต รวมถึงข้อมูลความคิดของนักวิชาการด้านประกันภัยที่นำเสนอมุมมองความคิดเกี่ยวกับส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัยไว้ สารสำคัญที่ค้นพบจากการศึกษา คือ ข้อมูลความหมายของส่วนได้เสียจากต้นฉบับภาษาอังกฤษใช้คำว่า “interest in the event insures against” มีความหมายว่าส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย คำว่า “interest” ทำให้แปลความหมายถึงการได้รับผลประโยชน์ ซึ่งโดยรวมๆ แล้วจึงพอที่จะอธิบายความหมายได้ว่าส่วนได้เสียหรือความสัมพันธ์ของผู้เอาประกันกับเหตุที่เอาประกันต้องเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับเหตุที่เอาประกันไม่ว่าจะเป็นการประกันวินาศภัยหรือประกันชีวิตก็ตาม

จากการศึกษาปัญหาส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต เป็นปัญหาที่เกิดจากการที่ผู้เอาประกันทำสัญญาประกันชีวิตในลักษณะของการเอาประกันชีวิตผู้อื่นด้วยเหตุแห่งความมรณะหรือความทรงชีพ ซึ่งปรากฏตามแนวคำพิพากษาฎีกาทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศที่ไม่ห้ามการทำสัญญาประกันชีวิตแบบนี้ไว้ รวมถึงความคิดของนักกฎหมายทั้งในประเทศ และต่างประเทศก็ให้ความเห็นว่า การเอาประกันชีวิตผู้อื่นด้วยเหตุแห่งความมรณะหรือความทรงชีพสามารถทำได้ แต่มีการวางหลักหรือข้อพิจารณาที่สรุปได้ว่า ผู้เอาประกันและผู้ถูกเอาประกันต้องมีความสัมพันธ์กันถึงขั้นอาจได้รับความเดือดร้อนจากความมรณะของผู้ถูกเอาประกัน (ผลประโยชน์ที่ได้ คือ เงินจำนวนหนึ่งในการบรรเทาความเดือดร้อนนั้น) หรือได้รับประโยชน์ (เป็นเงินจำนวนหนึ่ง) หากผู้เอาประกันยังมีชีวิตอยู่ (ในกรณีที่มีการประกันชีวิตเพื่อความทรงชีพ) ซึ่งผู้วิจัยใช้หลักนี้มาประกอบการวิเคราะห์ปัญหาความสัมพันธ์หรือการมีส่วนได้เสียของบุคคล ได้แก่ การมีส่วนได้เสียของคู่หมั้น สามีภริยา ทายาทโดยธรรม และการมีส่วนได้เสียของบุคคลที่เกี่ยวข้องในทางธุรกิจ

4. อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยโดยศึกษาวิเคราะห์ปัญหาซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอแนะมีรายละเอียดดังนี้

4.1 อภิปรายผลการวิจัย

1) ปัญหาส่วนได้เสียของการหมั้น สามีภรรยา และทายาทโดยธรรมในประเด็นปัญหานี้ ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์โดยแยกพิจารณา ดังนี้ คือ

(1) การหมั้น

การหมั้น เป็นประเพณีไทยอย่างหนึ่งซึ่งมีมาตั้งแต่อดีต แม้ว่าชายและหญิงที่เป็นคู่รัก และประสงค์จะสมรสกันในอนาคตจะหมั้นหมายกันก่อนหรือไม่ก็ไม่มีผลใดๆ ต่อการสมรสตามกฎหมาย แต่มาจนถึงปัจจุบันชายและหญิงก็มีความนิยมในการหมั้นหมายไว้ก่อนที่จะแต่งงานการหมั้นตามประเพณีไทยนั้น ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายมอบของหมั้นให้แก่ฝ่ายหญิง โดยที่ฝ่ายหญิงไม่จำเป็นต้องมอบของหรือทรัพย์สินใดเป็นการตอบแทน หากพิจารณาตามกฎหมายแพ่งจะสอดคล้องกับประเพณีดังกล่าว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การหมั้นเป็นสัญญาอย่างหนึ่ง ที่คู่รักชายและหญิงตกลงกันที่จะหมั้นกันโดยจะทำการสมรสกันต่อไปภายหน้า การหมั้นสามารถกระทำได้ด้วยวาจา แต่กฎหมายกำหนดให้ชายต้องมีการส่งมอบทรัพย์สินที่เป็นของหมั้นให้แก่ฝ่ายหญิง การหมั้นจึงจะสมบูรณ์ ตามมาตรา 1437¹ ผลของสัญญาหมั้น คือ เมื่อมีการหมั้นกันแล้วของหมั้นให้ตกเป็นสิทธิแก่ฝ่ายหญิง เมื่อฝ่ายหนึ่งผิดสัญญาหมั้นอีกฝ่ายหนึ่งจะฟ้องบังคับให้จดทะเบียนสมรสไม่ได้

เมื่อการหมั้นก่อให้เกิดความผูกพันตามกฎหมาย ในฐานะเป็นสัญญาอย่างหนึ่ง และตามประเพณีนิยมที่สืบทอดกันมา ดังนี้ คู่หมั้นจะถือว่า เป็นผู้มีส่วนได้เสียในการทำสัญญาประกันชีวิตหรือไม่ เพราะหากมีการหมั้นเกิดขึ้นแล้ว คู่หมั้นฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย อีกฝ่ายหนึ่งย่อมมีความสูญเสียเกิดขึ้น และหากคู่หมั้นฝ่ายหนึ่งนั้นจะเป็นผู้เอาประกันชีวิตด้วยเหตุแห่งความมรณะของคู่หมั้นอีกฝ่ายหนึ่ง จะเป็นผลให้สัญญาประกันชีวิตผูกพันหรือไม่ผูกพัน ตามมาตรา 863 กรณีนี้ อ.จรัส เขมะจารุ² อธิบายว่า เมื่อคู่หมั้นมีความผูกพันตามกฎหมายย่อมสามารถที่จะเอาประกันชีวิตกันได้

¹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1437

“การหมั้นจะสมบูรณ์เมื่อฝ่ายชายได้ส่งมอบหรือโอนทรัพย์สินอันเป็นของหมั้นให้แก่หญิงเพื่อเป็นหลักประกันว่าจะสมรสกับหญิงนั้น เมื่อหมั้นแล้วให้ของหมั้นตกเป็นสิทธิแก่หญิง.....”.

²จรัส เขมะจารุ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะประกันภัย อุสรณ์เนื่องในงานฌาปนกิจศพ นายเจ็ก เขมะจารุ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2522), หน้า 45.

ประเด็นการพิจารณาอาจมองได้ว่า หากมีการทำสัญญาหมั้นกันแล้วไม่ว่าโดยประเพณีหรือกฎหมาย ย่อมหมายความว่า ทั้งสองฝ่ายมีความประสงค์ที่จะก่อให้เกิดความมั่นคงต่อไปในอนาคตด้วยการสมรส การหมั้นจึงเปรียบเสมือนการมัดจำทางใจมากกว่าผลบังคับในทางกฎหมาย เพราะเมื่อพิจารณาผลทางกฎหมายแล้ว ความผูกพันของสัญญาหมั้น คู่หมั้นมีอาจใช้สัญญานี้บังคับคู่หมั้นอีกฝ่ายให้ทำการสมรสกับตนได้ ตามมาตรา 1438³ การพิจารณาความเดือดร้อนว่าหากคู่หมั้นฝ่ายหนึ่งมรณะ หรือการได้รับประโยชน์จากการมีชีวิตของคู่หมั้นอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะยังขาดความชัดเจนถึงผลกระทบของผลประโยชน์อันเป็นส่วนได้เสียที่แท้จริงของคู่หมั้นในทางกฎหมาย ผลที่เกิดขึ้นกรณีคู่หมั้นฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย คือการที่อีกฝ่ายไม่อาจสมรสได้ ในประเด็นนี้อาจถือเป็นผลประโยชน์ที่เพียงพอที่จะเอาประกันชีวิตได้หรือไม่ แต่หากมีความชัดเจนในสถานะของคู่หมั้นที่จะทำการสมรสกันแน่นอน เช่น การที่คู่หมั้นฝ่ายหนึ่งได้จ่ายเงินจำนวนหนึ่งเพื่อซื้อทรัพย์สินที่เป็นของหมั้น และเป็นฝ่ายที่ต้องรับภาระในการจัดเตรียมการสมรสที่มีค่าใช้จ่าย และได้มีการดำเนินการไปจริง และจ่ายเงินไปในจำนวนพอสมควรแล้ว หากคู่หมั้นอีกฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตายไม่สามารถจัดการสมรสได้ ความสูญเสียที่เกิดขึ้น คือ เงินจำนวนหนึ่งในส่วนของของหมั้นและการลงทุนเพื่อการสมรส เช่นนี้ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า คู่หมั้นฝ่ายหนึ่งสามารถที่จะเอาประกันชีวิตคู่หมั้นอีกฝ่ายหนึ่งได้ แต่ต้องแสดงให้เห็นถึง ส่วนได้เสียในผลประโยชน์อันเกี่ยวกับเหตุแห่งการประกันชีวิตที่ชัดเจน มากกว่าการเป็นเพียงคู่หมั้นและไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงมูลค่าของความเดือดร้อนหรือความสูญเสียหากไม่สามารถสมรสได้ด้วยเหตุที่คู่หมั้นอีกฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย

การพิจารณาในส่วนของมูลค่าของส่วนได้เสียหรือราคาส่วนได้เสียที่คู่หมั้นอีกฝ่ายหนึ่งจะกำหนดได้ แม้ว่าสัญญาประกันชีวิตจะสามารถกำหนดจำนวนเงินในการจ่ายของผู้รับประกันชีวิตได้อย่างไม่จำกัด แต่กรณีของการเอาประกันชีวิตผู้อื่นนั้น กำหนดจำนวนเงินเอาประกันน่าจะมีความสัมพันธ์กับมูลค่าความสูญเสียหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นด้วยกับ อ.จรัส เหมะจาร์ ที่อธิบายว่าจำนวนเงินที่คู่หมั้นอาจจะเอาประกันชีวิตของคู่หมั้นอีกฝ่ายหนึ่งได้นั้น ควรจะต้องเป็นจำนวนพอสมควร⁴ ที่เป็นเช่นนั้นเข้าใจว่า การพิจารณาความสัมพันธ์ของคู่หมั้น แม้จะมีความแน่นอนในความตั้งใจของคู่หมั้นในการสมรสต่อไปภายหน้า แต่ความผูกพันตาม

³ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1438

“การหมั้นไม่เป็นเหตุที่จะร้องขอให้ศาลบังคับให้สมรสได้ ถ้าได้มีข้อตกลงกันว่าจะให้เบี้ยปรับในเมื่อผิดสัญญาหมั้น ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ”.

⁴จรัส เหมะจาร์, เรื่องเดิม.

สัญญาหมั้นก็ไม่ได้มีความมั่นคงเพียงพอในด้านความสัมพันธ์ของการทำสัญญาประกันชีวิต เพราะการบอกเลิกสัญญาหมั้นทำได้ไม่ยาก เพียงแค่คู่หมั้นฝ่ายหนึ่งบอกเลิกสัญญาหมั้นและคืนของหมั้น สัญญาหมั้นย่อมเป็นอันสิ้นสุด ดังนั้น เมื่อคู่หมั้นฝ่ายหนึ่งจะเอาประกันชีวิตคู่หมั้นอีกฝ่ายหนึ่งด้วย เหตุฉะฉาน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องแสดงถึงความชัดเจน และความมั่นคงของสถานะที่จะเห็นได้ว่าจะมีการสมรสเกิดขึ้นอย่างแน่แท้ ดังนั้น จำนวนเงินที่จะกำหนดให้ผู้รับประกันภัยใช้ในหากเกิดความ ภาระควรเป็นจำนวนพอสมควรที่สัมพันธ์กับมูลค่าที่คู่หมั้นฝ่ายที่ลงทุนลงแรงไปเพื่อการจัดการ สมรสด้วย

ในประเด็นนี้จึงสรุปได้ว่า คู่หมั้นสามารถเอาประกันชีวิตกันได้ หากคู่หมั้นนั้น แสดงให้เห็นถึงความชัดเจนที่จะมีการสมรสที่แน่นอน เช่น การลงทุนไปบางส่วนหรือทั้งหมดเพื่อการ จัดการสมรส ซึ่งหากอีกฝ่ายถึงแก่ความตาย คู่หมั้นฝ่ายหนึ่งต้องเดือดร้อนและสูญเสียผลประโยชน์ เพียงใดด้วย และเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถนำไปกำหนดราคาส่วนได้เสียที่จะตกลงกับผู้รับประกันภัยได้

(2) การสมรส

การสมรส คือ การที่ชายและหญิงสมัครใจมาอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยา โดย พื้นฐานภาษาของชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “การแต่งงาน” การสมรสกับการแต่งงานมีความแตกต่างกัน แม้ว่า ผลจะนำไปสู่การที่ชายและหญิงมาอยู่ร่วมกันก็ตาม เพราะการแต่งงานตามความหมายของคน ทั่วไป คือ การจัดงานพิธีมงคลสมรสอันเป็นประเพณีอย่างหนึ่งเพื่อบอกกล่าว ความชอบธรรมใน การอยู่ร่วมกัน แต่หากมีการแต่งงานแล้วไม่ได้จดทะเบียนสมรสในทางกฎหมายไม่ถือเป็นการสมรส การสมรส ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ต้องมีการจดทะเบียนสมรส เมื่อมีการจดทะเบียน สมรสแล้วถือว่าเป็นการสมรส และเรียกชายและหญิงที่จดทะเบียนสมรสแล้วว่าคุณสมรส

การสมรสถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีความแตกต่างกันไป ในแต่ละสังคม และถือเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแบบใกล้ชิดที่ได้รับการรับรองจากสังคมนั้นๆ รวมถึง การรับรองในทางกฎหมาย การสมรสถูกพิจารณาว่า เป็นวัฒนธรรมทางสังคมที่มีความหลากหลาย ซึ่งแล้วแต่ว่าสังคมนั้นมีการสืบทอดในเชิงจารีตและการยอมรับอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยอมรับ ทางสังคมด้วยการจัดพิธีแต่งงานเพื่อเป็นการบอกกล่าวต่อสังคมว่า ชายและหญิงจะอยู่ร่วมกัน เลี้ยง ดูกันฉันสามีภริยา ในทางกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้กำหนดรับรอง การสมรสที่กำหนดแบบไว้เป็นการเฉพาะด้วยการจดทะเบียนสมรส ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ระหว่าง กันที่มีกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน ความเกี่ยวข้องกัน ของทรัพย์สินหรือหนี้ที่เกิดขึ้นระหว่างการสมรส การดูแลเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น เงื่อนไขทางกฎหมาย อาจมีความแตกต่างกันในแต่ละสังคมด้วย เช่น กฎหมายอิสลาม สืบเนื่องมาจากเหตุผลในทางศาสนา หรือจากจารีตประเพณี ที่มาและความเชื่อที่แตกต่างกัน ซึ่งประเทศไทยยอมรับหลักการสมรสตาม

แนวตะวันตกที่ให้มีการจดทะเบียนสมรสได้เพียงครั้งเดียว หากจดทะเบียนสมรสซ้อนจะเป็นโมฆะกรรม เป็นหลักที่ให้มีคู่ครองที่ถูกต้องตามกฎหมายได้เพียงคนเดียวเท่านั้น

ประเด็นของความสัมพันธ์ของสามีภริยาในการพิจารณาส่วนได้เสียในการทำสัญญาประกันภัย สำหรับสามีภริยาที่จดทะเบียนสมรสโดยถูกต้องตามกฎหมาย ย่อมถือว่ามีความสัมพันธ์ที่กฎหมายรับรองสถานะต่างๆ ไว้ โดยสมบูรณ์⁵ ซึ่งแต่ละฝ่ายย่อมได้รับผลอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างไม่มีเงื่อนไขไม่ว่าจะเป็นความเดือดร้อนหากอีกฝ่ายถึงแก่กรรมหรือได้รับผลประโยชน์หากอีกฝ่ายยังคงมีชีวิตอยู่ของอีกฝ่ายหนึ่ง⁶ แต่กรณีของสามีภริยาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสแต่อยู่กินด้วยกันเป็นครอบครัว จะถือว่ามีความสัมพันธ์ในลักษณะของส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัยหรือไม่ ตัวอย่างเช่น นางใบอยู่กินฉันสามีภริยากับนายบิงโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส นายบิงมีมีหน้าที่ทำงานหาเงินเลี้ยงครอบครัว ขณะที่นางใบเป็นแม่บ้านไม่ได้ทำงานและคอยดูแลเลี้ยงดูบุตร นางใบจะทำสัญญาประกันชีวิตนายบิงด้วยเหตุมรณะของนายบิง ดังนั้นจะถือว่า นางใบมีส่วนได้เสียที่จะทำให้สัญญาประกันชีวิตมีผลผูกพัน ตามมาตรา 863 หรือไม่ ในทางกลับกัน นายบิงจะสามารถเอาประกันชีวิตนางใบได้หรือไม่ หากพิจารณาแล้วเห็นว่า หากนางใบเสียชีวิตจะไม่มีผู้ดูแลครอบครัวและบุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ ในปัญหาเกี่ยวกับส่วนได้เสียในการทำสัญญาประกันชีวิตของสามีภริยาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสนี้มีผู้นำเสนอความคิดเห็นไว้แตกต่างกัน อาทิ

สุดา วัชรวัฒนากุล มีความคิดเห็นว่า สามีภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่มีความสัมพันธ์กันทางกฎหมายจึงถือไม่ได้ว่ามีส่วนได้เสีย จึงเอาประกันชีวิตซึ่งกันและกันไม่ได้ แต่อาจเอาประกันภัยทรัพย์สินที่หากได้ระหว่างอยู่ร่วมกัน เพราะถือว่าบุคคลทั้งสองเป็นเจ้าของร่วมในทรัพย์สินนั้น⁷

จรัส เขมะจารุ มีความเห็นว่า แม้จะไม่ใช่สามีภริยาโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ถือว่า มีความสัมพันธ์กันมาก โดยเฉพาะในชีวิตประจำวัน หากสามีถึงแก่ความตายหญิงก็อาจกระทบกระเทือนในด้านความเป็นอยู่และการดำรงชีวิต จึงน่าจะพออนุมานได้ว่าหญิงที่เป็นภริยาโดยมิชอบด้วยกฎหมายของสามีเป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตของสามีและอาจเอาประกันชีวิตสามีได้ในจำนวนที่พอสมควร⁸

⁵William R. Vance, *Handbook On The Law Of Insurance*, 3rd ed. (Publisher: West Publishing, 1951), pp. 196-197.

⁶John Birds, Ben Lynch and Simon Paul, *Mac Gillivray on Insurance Law* (UK: Sweet & Maxwell, 2018), pp. 200-201.

⁷สุดา วัชรวัฒนากุล, “ส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัย,” *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* 2, 15 (มิถุนายน 2528): 90.

⁸จรัส เขมะจารุ, *เรื่องเดิม*, หน้า 40.

การศึกษากฎหมายของประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกา มีความสอดคล้องกันในการพิจารณาส่วนได้เสียของสามีภริยา โดยเน้นการมีส่วนได้เสียของสามีภริยาที่จดทะเบียนสมรสเป็นหลัก โดยที่ประเทศสหรัฐอเมริกาหลักในการพิจารณาโดยถือการครองคู่เพียงคู่เดียวเป็นสำคัญ ดังนั้น แม้สามีภริยาจะไม่ได้จดทะเบียนสมรส แต่เชื่อได้ว่าเป็นภริยาโดยชอบที่อยู่กินและดูแลกันไม่ได้เป็นภริยาที่ซ้อนกับคู่สมรสของฝ่ายชาย ก็จะถือว่าเป็นภริยาที่มีส่วนได้เสียสามารถเอาประกันชีวิตสามีได้ แต่หากเป็นภริยาที่ไม่ชอบ คือ รู้ว่าชายมีภริยาอยู่แล้วและยังยอมเป็นภริยาชายอีก เช่นนี้ จะไม่มีส่วนได้เสียไม่สามารถเอาประกันชีวิตสามีได้ และหากทำสัญญาประกันชีวิตยอมไม่ผูกพัน⁹

ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสอบถามผู้เชี่ยวชาญด้านการประกันภัย ทำให้ทราบว่า บริษัทประกันชีวิตในประเทศไทยส่วนใหญ่ ยอมรับทำสัญญาประกันชีวิตให้แก่ สามีภริยาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส โดยให้ถือว่าเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียและสัญญาผูกพันได้

จากที่ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลข้างต้นจึงเห็นได้ว่า กรณีชายและหญิงอยู่กินกันฉันสามีภริยาโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรสนั้นถือว่าเป็นผู้ที่ไม่มิตินสัมพันธ เพราะไม่มีกฎหมายรับรองสิทธิและหน้าที่ระหว่างกันไว้โดยตรง ความสัมพันธ์ของบุคคลทั้งสองพิจารณาได้โดยพฤติการณ์ของความใกล้ชิด การเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน การก่อร่างสร้างตัวในฐานะของความเป็นครอบครัวอันเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และการพิจารณาในเชิงวัฒนธรรมของสังคม การอยู่กินร่วมกัน เช่นนี้ย่อมมีความสัมพันธ์ถึงขนาดที่สามารถพิจารณาได้ว่า หากฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตายอีกฝ่ายหนึ่งย่อมได้รับความเดือดร้อนเป็นแน่แท้ โดยเฉพาะภริยาซึ่งสามีเป็นฝ่ายทำงานหาเลี้ยงครอบครัว หากสามีตายภริยาย่อมเดือดร้อนในการดำรงอยู่ ผู้วิจัยจึงเห็นด้วยกับความคิดเห็นของ อ.จรัส เหมะจาร์ ประกอบแนวกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ยอมรับหญิงที่อยู่กินกับชายโดยชอบในลักษณะผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งย่อมสอดคล้องกับการยอมรับทำสัญญาประกันชีวิตของสามีภริยาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสของบริษัทประกันชีวิตในประเทศไทยในขณะนี้

ประเด็นที่น่าสนใจ ประการหนึ่งเกี่ยวกับส่วนได้เสียของสามีภริยาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส คือ ราคาส่วนได้เสียที่สามารถกำหนดจำนวนเงินได้ควรเป็นเท่าไร การพิจารณาในส่วนนี้ ผู้วิจัยนำความคิดของ สุกดา วัชรวัฒนากุล ที่แม้ว่าจะไม่เห็นด้วยกับการมีส่วนได้เสียของสามีภริยาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส แต่ก็เสนอให้เห็นว่า แม้จะไม่มีส่วนได้เสียในชีวิตแต่อาจเอาประกันภัยทรัพย์สินที่หามาได้ระหว่างอยู่ร่วมกัน เพราะถือว่าบุคคลทั้งสองเป็นเจ้าของร่วมในทรัพย์สินนั้น และจากการที่ อ.จรัส เหมะจาร์ ได้แสดงความคิดเห็นว่า ภริยาควรเอาประกันชีวิตสามีในจำนวนพอสมควร ซึ่งจากข้อพิจารณาส่วนนี้จะสามารถนำส่วนของทรัพย์สินของสามีภริยามาศึกษาถึงการ

⁹จรัส เหมะจาร์, เรื่องเดียวกัน.

กำหนดราคาส่วนได้เสียที่อาจเอาประกันภัยได้หรือไม่ พิจารณาดังนี้ คือ ตามหลักกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา กรณีคู่สมรส ทรัพย์สินที่หาได้ระหว่างการสมรสจะเป็นสินสมรส แต่กรณีสามีภริยาที่ไม่จดทะเบียนสมรสทรัพย์สินที่หาได้ร่วมกันเป็นกรรมสิทธิ์ร่วม ซึ่งทั้งสองฝ่ายมีสิทธิในทรัพย์สินนั้นร่วมกัน การจะทำนิติกรรมใดๆ ที่เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่งก่อน จึงถือได้ว่า ทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมของทั้งสองฝ่ายนี้จัดเป็นผลประโยชน์ร่วมกันได้ โดยหากอีกฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตายทรัพย์สินที่หาได้ร่วมกันในส่วนของอีกฝ่ายหนึ่ง จะตกเป็นมรดกของทายาทของอีกฝ่ายหนึ่งนั้น ซึ่งอีกฝ่ายหนึ่งอาจได้รับความเดือนร้อนจากการสูญเสียผลประโยชน์ที่ หามาหาได้ร่วมกันนี้

จากการนำเสนอข้างต้นเกี่ยวกับราคาส่วนได้เสียของสามีภริยาที่อาจเอาประกันชีวิตได้นั้น พอจะทำให้ทราบว่า ราคาส่วนได้เสียของสามีภริยาที่จดทะเบียนสมรสกันสามารถเอาประกันได้อย่างไม่จำกัดจำนวนเงิน แต่กรณีที่จดทะเบียนสมรสอาจนำส่วนของทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมมากำหนดราคาส่วนได้เสีย แต่มีข้อสังเกตว่า การพิจารณาเฉพาะราคาส่วนได้เสียที่มาจากทรัพย์สินที่หาได้ร่วมกันในฐานะที่เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมเท่านั้นอาจไม่เพียงพอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานะทางการเงิน การลงทุน และปัจจัยแวดล้อมของการอยู่ร่วมกัน เช่น ความเป็นหุ้นส่วน หรือความรับผิดชอบต่อครอบครัวและค่าดูแล เลี้ยงดูบุตร รวมถึงค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตรด้วย

(3) ทายาทโดยธรรม

บุคคลที่มีทรัพย์สิน เมื่อถึงแก่ความตายมรดกย่อมตกทอดแก่ทายาท ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก มาตรา 1599 การที่มรดกจะตกแก่ผู้ใดนั้น ตามกฎหมายกำหนดไว้ให้แก่ทายาท 2 ประเภท คือ ทายาทตามพินัยกรรม และทายาทโดยธรรม ทายาทตามพินัยกรรม ตามมาตรา 1603 เกิดจากบุคคลผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินแสดงเจตนาไว้ก่อนตายที่จะยกทรัพย์สินที่มีอยู่ให้แก่บุคคลผู้ถูกระบุชื่อในเอกสารขึ้นหนึ่งที่กฎหมายเรียกว่า พินัยกรรม เมื่อเจ้าของทรัพย์สินถึงแก่ความตาย บุคคลที่ถูกกระบุชื่อในพินัยกรรมนั้นเป็นผู้มีสิทธิในทรัพย์สินตามพินัยกรรม ทายาทโดยธรรม มาตรา 1629 เป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกตามกฎหมายในกรณีที่เจ้าของทรัพย์สินไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ เมื่อเจ้าของทรัพย์สินถึงแก่ความตายมรดกก็จะตกแก่ทายาทซึ่งทายาทตามกฎหมายนี้ ต้องรับไปทั้งทรัพย์สิน และหนี้สินที่เจ้ามรดกมีอยู่ก่อนตายด้วย สำหรับทายาทโดยธรรม ตามมาตรา 1629 กฎหมายกำหนดเป็นลำดับชั้นของสิทธิในการได้รับมรดก ได้แก่

1. ผู้สืบสันดาน
2. บิดา มารดา
3. พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน
4. พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน

5. ปู่ ย่า ตา ยาย

6. ลุง ป้า น้า อา

ทายาทเหล่านี้เป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กับเจ้ามรดกในลักษณะของการสืบสายโลหิต ซึ่งมีความใกล้ชิดกันอย่างมาก และโดยสภาพสังคมไทยเชิงวัฒนธรรมจะให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ลักษณะนี้ มีการแสดงออกด้วยความเคารพ การยอมรับต่อความผูกพันในสถานะเครือญาติ

ประเด็นการพิจารณาส่วนได้เสียในการทำสัญญาประกันภัยของผู้รับพินัยกรรม และทายาทโดยธรรม คือ จะถือได้หรือไม่ว่าทายาททั้งสองประเภทนี้มีความสัมพันธ์ถึงขั้นที่หากอีกฝ่ายถึงแก่ความตายจะได้รับความเดือดร้อนหรือจะได้รับผลประโยชน์หากอีกฝ่ายยังมีชีวิตอยู่ ผู้วิจัยแยกพิจารณาตามประเภทของทายาทดังนี้

กรณีผู้รับพินัยกรรม

พินัยกรรม คือ คำสั่งสุดท้ายซึ่งเจ้าของทรัพย์สินแสดงเจตนากำหนดการเผื่อตายในเรื่องทรัพย์สิน หรือกิจการต่างๆ ของผู้ทำพินัยกรรม เพื่อที่จะให้เกิดผลบังคับตามกฎหมาย เมื่อผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตาย การทำพินัยกรรมมีหลายแบบ ได้แก่

1. พินัยกรรมแบบธรรมดาที่ต้องมีพยานลงชื่ออย่างน้อย 2 คน (ผู้รับพินัยกรรมจะลงชื่อเป็นพยานด้วยไม่ได้)

2. พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับ ลงชื่อผู้เขียน (ผู้ทำพินัยกรรม) โดยไม่จำเป็นต้องมีพยาน

3. พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง โดยผู้ทำพินัยกรรมต้องให้นายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขตจัดทำให้ มีการรับรองพินัยกรรมและประทับตรา

4. พินัยกรรมแบบเอกสารลับ เมื่อทำแล้วต้องใส่ซองปิดผนึกและลงชื่อตรงลอยผนึกนั้น แล้วนำพยาน 2 คนไปให้ถ้อยคำต่ออำเภอหรือเขต เพื่อบันทึกไว้ที่ของเอกสารและเก็บรักษาไว้

5. พินัยกรรมแบบวาจา ทำได้ในภาวะฉุกเฉิน เช่น ผู้ทำพินัยกรรมประสบอุบัติเหตุร้ายแรงและใกล้ตาย โดยแสดงเจตนายกทรัพย์สินต่อหน้าพยาน 2 คน พยานต้องนำข้อความ และวันเดือนปีที่มีการทำพินัยกรรมไปดำเนินการต่อนายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขียนจดบันทึกข้อความแล้วให้พยานลงชื่อไว้ด้วย

จากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำพินัยกรรมประกอบข้อกฎหมาย พินัยกรรมส่วนใหญ่ เมื่อมีการทำขึ้นแล้วจะถูกเก็บไว้จนกว่าผู้ทำพินัยกรรมซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินถึงแก่ความตาย จึงจะนำพินัยกรรมมาเปิดเผยเพื่อให้ทราบเจตนาว่า ผู้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้แก่ผู้ใด ผู้ถูกระบุชื่อในพินัยกรรม คือ ผู้รับพินัยกรรมจะไม่ทราบล่วงหน้าก่อน หรือถึงแม้จะทราบล่วงหน้าก็ยังไม่ถือว่า มีความสัมพันธ์กับผู้ทำพินัยกรรมในฐานะผู้รับพินัยกรรมโดยตรง สิทธิในทรัพย์สินตามพินัยกรรมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตาย และถือเป็นความสัมพันธ์กับทรัพย์สิน

ตามพินัยกรรมมากกว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การที่ผู้ทำพินัยกรรมตายย่อมก่อให้เกิดผลต่อผู้รับพินัยกรรมมากกว่าที่จะได้รับความเดือดร้อน หรือได้ผลประโยชน์อื่นใด หากผู้ทำพินัยกรรมยังคงมีชีวิตอยู่ และหากพิจารณาเวลาในการมีส่วนได้เสียบุคคลทั้งสองยังถือไม่ได้ว่ามีความสัมพันธ์ในขณะที่ทำสัญญาประกันชีวิตแต่อย่างใด ดังนั้น เมื่อนำมาพิจารณาว่า ผู้รับพินัยกรรมเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตผู้ทำพินัยกรรมหรือไม่นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้รับพินัยกรรมเป็นผู้ไม่มีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตผู้ทำพินัยกรรมได้

กรณีทายาทโดยธรรม

ทายาทโดยธรรมตามกฎหมายแพ่ง เป็นผู้ที่มีสิทธิได้รับมรดกมี 6 ลำดับ ตามกฎหมายมรดกการได้สิทธิของทายาทพิจารณาตามลำดับชั้น สำหรับประเด็นการพิจารณาว่า ทายาทโดยธรรม¹⁰ ทั้ง 6 มีความสัมพันธ์ในลักษณะของการมีส่วนได้เสียในการทำสัญญาประกันชีวิตเพียงใด ผู้วิจัยแบ่งการพิจารณา ดังนี้

1. ส่วนได้เสียของเจ้ามรดกกับทายาทโดยธรรม
2. ส่วนได้เสียของทายาทโดยธรรมด้วยกันเอง โดยผู้วิจัยแบ่งเป็น
 - ทายาทโดยธรรมลำดับต้น ได้แก่ ผู้สืบสันดาน และ บิดา มารดา
 - ทายาทโดยธรรมลำดับกลาง ได้แก่ พี่น้องร่วมบิดามารดา พี่น้องร่วมบิดา

หรือมารดาเดียวกัน

- ทายาทโดยธรรมลำดับปลาย ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา
- สำหรับทายาทลำดับต้นอยู่ในฐานะผู้บุพการี และผู้สืบสันดาน เช่น พ่อแม่ จะเอาประกันชีวิตบุตร หรือบุตรจะเอาประกันชีวิตพ่อแม่ ส่วนลำดับกลาง และลำดับปลายจะ

¹⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1629

“ทายาทโดยธรรมมีหกลำดับเท่านั้น และภายใต้บังคับแห่งมาตรา 1630 วรรค 2 แต่ละลำดับมีสิทธิได้รับมรดกก่อนหลังดังต่อไปนี้ คือ

- (1) ผู้สืบสันดาน
- (2) บิดามารดา
- (3) พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน
- (4) พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน
- (5) ปู่ ย่า ตา ยาย
- (6) ลุง ป้า น้า อา

คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นก็เป็นทายาทโดยธรรม ภายใต้บังคับของบทบัญญัติพิเศษแห่งมาตรา 1635”.

วิเคราะห์โดยรวมในฐานะของเครือญาติ น้องจะเอาประกันชีวิตพี่ หรือ ปู่ย่าตายาย จะเอาประกันชีวิตหลาน หรือหลานเอาประกันชีวิตลุงป้าน้าอา เป็นต้น

1. ประเด็นการพิจารณาส่วนได้เสียของเจ้ามรดกกับทายาทโดยธรรม เกิดขึ้นได้ ในกรณีที่ทายาทโดยธรรมลำดับใดลำดับหนึ่งที่มีสิทธิในทรัพย์สินเมื่อเจ้าของทรัพย์สินถึงแก่ความตาย ประเด็นนี้มีเหตุผลมาจากความเข้าใจว่า ระหว่างเจ้าของทรัพย์สินและทายาทมีความสัมพันธ์กันอยู่ โดยทายาทนั้นรู้ว่า เจ้าของทรัพย์สินไม่มีทายาทอื่นใดนอกจากตน เช่น กวาง น้องสาวก้อย รู้ว่าก้อย ไม่มีครอบครัว ไม่มีบุตร บิดาและมารดาเสียชีวิตแล้ว กวางเป็นทายาทโดยธรรมลำดับที่ 3 ที่จะได้มรดกของก้อย หากก้อยตายไป กวางจึงทำสัญญาประกันชีวิตก้อยด้วยเหตุมรณะ ซึ่งการทำสัญญาประกันชีวิตลักษณะนี้ด้วยความคาดหวังถึงทรัพย์สินที่จะตกได้แก่ตนในอนาคตข้างหน้า ไม่ใช่กรณีพิจารณาส่วนได้เสียหรือความสัมพันธ์ในฐานะญาติที่อุปการะกัน ซึ่งผู้วิจัยจะได้พิจารณาในข้อถัดไป การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกวางและก้อยนี้ แม้จะสามารถพิจารณาได้ในความสัมพันธ์ของทายาทโดยธรรมตามกฎหมาย ก็ต้องพิจารณาว่าสิทธิอันเป็นความสัมพันธ์ทางมรดกเกิดขึ้น ณ เวลาใด ย่อมอธิบายได้ว่าสิทธิในมรดกจะเกิดขึ้นเมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ตามแนวคำพิพากษาฎีกาของศาลไทย พิจารณาความสัมพันธ์และส่วนได้เสียที่มีอยู่ในขณะทำสัญญาประกันภัยเป็นหลัก และในส่วนของความคาดหวัง และความคาดหวังที่จะได้รับสิทธิหรือมีความสัมพันธ์ในภายหน้าแม้จะมีความแน่นอนอยู่ในตัวเองก็ยังไม่อาจนำมาเป็นหลักให้สัญญาประกันชีวิตเกิดความผูกพัน ตามมาตรา 863 ขึ้นมาได้ และการได้รับมรดกเป็นเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต แม้จะเป็นทายาทตามกฎหมายก็ไม่อาจคาดหมายได้ว่าจะได้รับมรดกเสมอไป หากเจ้าของทรัพย์สินนั้นทำพินัยกรรมไว้ก่อนตาย ความสัมพันธ์ลักษณะนี้จึงขาดความชัดเจนอันจะนำไปพิจารณาส่วนได้เสียเพื่อเอาประกันชีวิตเจ้ามรดก ตามมาตรา 863

นอกจากนี้หากนำหลักการพิจารณาการมีส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต ที่พิจารณาว่า หากอีกฝ่ายหนึ่งตายอีกฝ่ายหนึ่งจะได้รับความเดือดร้อนหรือได้รับผลประโยชน์จากการมีชีวิตอยู่ของอีกฝ่ายหนึ่งมาปรับใช้สำหรับการเอาประกันชีวิตเจ้ามรดกกับทายาทโดยธรรม ก็เห็นได้ว่า การได้รับสิทธิในมรดกไม่เกี่ยวข้องกับความเดือดร้อนในความตายหรือผลประโยชน์ของการมีชีวิตอยู่แต่อย่างใด ซึ่งเมื่อพิจารณาดังที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า เจ้ามรดกและทายาทโดยธรรมไม่มีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตและก่อให้เกิดความผูกพันตามสัญญาประกันภัยได้

2. ประเด็นพิจารณาส่วนได้เสียของทายาทโดยธรรมด้วยตนเอง ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อย่อในการพิจารณาไว้ในตอนต้นแล้ว ขอนำเสนอดังนี้

- กรณีบุพการีและผู้สืบสันดาน ถือเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตโดยตรง และกฎหมายครอบครัวได้กำหนดหน้าที่ของบิดามารดา ให้ต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตร เป็นผู้แทนชอบธรรมในการให้ความยินยอมบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะในการทำนิติกรรมสัญญา จึงถือได้ว่า

ทั้งผู้บุพการีและผู้สืบสันดานเป็นผู้มีส่วนได้เสียในการทำสัญญาประกันชีวิตได้ แต่มีข้อน่าพิจารณาเพิ่มเติมว่า บิดามารดา เอาประกันชีวิตบุตรได้จนถึงอายุเท่าไร หรือไม่มีกำหนด รวมถึงบุตรที่เอาประกันชีวิตบิดา มารดาได้จนถึงเมื่อใด เช่น ขณะเป็นผู้เยาว์หรือศึกษาอยู่บุตรต้องอาศัยการดูแลจากบิดามารดา แต่เมื่อจบการศึกษาแล้ว บุตรมีงานทำและไม่ได้ใช้เงินของพ่อแม่ในการเลี้ยงดูตนเอง ดังนี้ จะถือว่ามีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตได้หรือไม่

จากที่ผู้วิจัยเปิดประเด็นมา จะเห็นได้ว่า การพิจารณาส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต ซึ่งถือเอาความสัมพันธ์เป็นส่วนหนึ่งในเงื่อนไขของการพิจารณาจะเพียงพอหรือไม่ ซึ่งเห็นได้จากความเป็นบิดามารดากับบุตร ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตต่อกันอยู่ จะเพียงพอต่อการทำสัญญาประกันชีวิตและสัญญามีผลผูกพันหรือไม่ เพราะความเดือดร้อนและผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณา มีความใกล้เคียงเป็นอย่างมาก

การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นนี้ของประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา พิจารณาจากการบรรลุนิติภาวะและการอุปการะเลี้ยงดูบุตรเป็นเงื่อนไข ดังนั้น กรณีบุตรยังไม่บรรลุนิติภาวะบิดามารดาสามารถเอาประกันชีวิตบุตรได้เสมอ แต่หากบุตรบรรลุนิติภาวะแล้วบิดามารดาจะเอาประกันชีวิตบุตรได้ก็ต่อเมื่อ ยังต้องส่งเสียและอุปการะเลี้ยงดูบุตร บิดามารดาจึงจะเอาประกันชีวิตบุตรได้ แต่ต่อมาศาลอังกฤษได้วางหลักให้บิดามารดาสามารถเอาประกันชีวิตบุตรของตนเองได้โดยไม่ต้องคำนึงว่า บิดามารดายังอุปการะเลี้ยงดูบุตรอยู่หรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวที่ศาลของประเทศสกอตแลนด์วินิจฉัยไว้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะศาลมองว่า บิดามารดาย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของบุตรเสมอ โดยเฉพาะในประเทศไทยความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรมีมากและโดยจารีตของการปฏิบัติที่สืบต่อกันมานั้น บิดามารดาย่อมมีความคาดหวังที่จะให้บุตรดูแลเลี้ยงดูในเวลาที่พ่อแม่แก่ชราไม่สามารถเลี้ยงดูตนเองได้ ดังนั้น หากบุตรเสียชีวิตไปก่อนบิดามารดาย่อมได้รับความเดือดร้อนอย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้ บิดามารดาถือว่าเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียในชีวิตบุตรและสามารถเอาประกันชีวิตบุตรของตนไม่ว่าจะบรรลุนิติภาวะแล้วหรือไม่

ส่วนกรณีของบุตรที่จะเอาประกันชีวิตบิดามารดาตามหลักส่วนได้เสียนั้น ในเบื้องต้นพิจารณาได้ 2 กรณี คือ กรณีแรก บุตรยังไม่บรรลุนิติภาวะ ถือว่าเป็นผู้เยาว์ตามกฎหมายการทำนิติกรรมของผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน และถือเป็นสิทธิของผู้เยาว์ที่ได้รับคามยินยอมแล้วย่อมสามารถมีส่วนได้เสียและเอาประกันชีวิตบิดามารดาได้ กรณีที่สอง บุตรที่บรรลุนิติภาวะแล้วย่อมสามารถตัดสินใจในการทำสัญญาประกันชีวิตได้ ในกฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาพิจารณาส่วนได้เสียของบุตรที่บรรลุนิติภาวะนี้จากการที่บุตรอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาด้วย หากไม่ได้อุปการะย่อมไม่มีส่วนได้เสีย การใช้หลักการที่บุตรอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาจึงถือว่า มีส่วนได้เสียก็น่าสนใจ เหตุผลนี้มาจากการพิจารณาว่าบุตรที่

ยังอยู่และดูแลบิดามารดาย่อมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกว่าบุตรที่เมื่อบรรลุนิติภาวะแล้ว ก็แยกตนเองออกไปไม่ใส่ใจและไม่สนใจบิดามารดา แต่จะทำสัญญาประกันชีวิตบิดาไว้เพียงเพื่อหวังเงินประกันจากความตายของบิดามารดาของตนเท่านั้น เช่นนี้ พอสรุปได้ว่า บุตรที่บรรลุนิติภาวะจะมีส่วนได้เสียและเอาประกันชีวิตบิดามารดาได้ก็ต่อเมื่ออุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาอยู่

สำหรับบุตรบุญธรรม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บุตรบุญธรรม คือ บุตรซึ่งมิใช่บุตรโดยแท้ของบิดามารดา ไม่มีความเกี่ยวข้องทางสายโลหิต การรับบุตรบุญธรรมตามกฎหมายต้องจดทะเบียน เมื่อจดทะเบียนแล้วบุตรบุญธรรมจะได้รับรองสิทธิตามกฎหมายโดยมีฐานะเดียวกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรม มีสิทธิต่างๆ ได้แก่ สิทธิในมรดก สิทธิในการใช้นามสกุล ผู้รับบุตรบุญธรรมมีอำนาจปกครอง เลี้ยงดูอุปการะบุตรบุญธรรม บุตรบุญธรรมเป็นผู้สืบสันดานของผู้รับบุตรบุญธรรมเสมือนเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย

การพิจารณาส่วนได้เสียในการทำสัญญาประกันภัยสำหรับผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมถือการรับรองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หมวด 5 ลักษณะครอบครัว ตามมาตรา 1598/27 กำหนดว่า การรับบุตรบุญธรรมจะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้จดทะเบียนตามกฎหมาย ตามมาตรา 1598/28 กำหนดว่า บุตรบุญธรรมมีฐานะอย่างเดียวกับบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมนั้น และให้นำบทบัญญัติในลักษณะ 2 หมวด 2 แห่งบรรพนี้มาใช้บังคับโดยอนุโลม จึงถือได้ว่าผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมมีความสัมพันธ์ตามกฎหมายที่รับรองสิทธิและหน้าที่ระหว่างกันได้

จากการศึกษาคำอธิบายของ อ.จารย์ส เขมะจารุ ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นด้วยว่า การพิจารณาการมีส่วนได้เสียจึงเป็นอย่างเดียวกับกรณีของบิดามารดาและบุตร ซึ่งเงื่อนไขประกอบการพิจารณาก็เช่นเดียวกัน เกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน เพราะแม้จะมีกฎหมายรับรองสถานะอยู่แต่หากในข้อเท็จจริงไม่ได้มีส่วนสัมพันธ์กันถึงขนาดต้องดูแลเลี้ยงดูกัน แต่ฝ่ายก็จะไม่ได้รับความเดือดร้อนหากอีกฝ่ายถึงแก่ความตาย หรือได้รับประโยชน์จากการมีชีวิตอยู่ของอีกฝ่ายได้ ดังนั้น ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมจึงมีส่วนได้เสียในการทำสัญญาประกันชีวิตได้

- กรณีพี่น้องร่วมบิดามารดา พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ซึ่งผู้วิจัยแบ่งออกเป็นทายาทลำดับกลางและทายาทลำดับปลาย เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของทายาทที่แม้จะสืบสายโลหิตกันมาแต่ก็มีความสัมพันธ์ที่ห่างกันออกไปตามลำดับ ถือได้ว่า เป็นความสัมพันธ์ในฐานะญาติ ปัญหาในการพิจารณาว่าญาติจะมีส่วนได้เสียหรือไม่นั้น สำหรับประเทศไทยญาติมีความใกล้ชิดกันมาก และมีแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 1366/2509 ผู้เอาประกันทำสัญญาประกันชีวิตผู้ถูกเอาประกันที่ไม่มีความสัมพันธ์ในทางญาติถือว่า ไม่มีส่วนได้เสียสัญญาไม่ผูกพัน ซึ่งจากคำพิพากษาฎีกาแสดงให้เห็นว่า ถ้าเป็นญาติกันก็ถือว่ามีส่วนได้เสียทำสัญญา

ประกันได้ แต่ตามคำพิพากษากฎีกานั้น ก็ได้ขยายความหรืออธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางญาติ จะมีส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตได้เพราะเหตุใดได้บ้าง ข้อสังเกตในกรณีนี้ คือ ความสัมพันธ์ ญาติพี่น้องแม้จะมีความใกล้ชิดทางสายโลหิต แต่ก็ไม่ได้ถึงขนาดเดือดร้อนหรือได้รับความเสียหาย หากมีความมรณะของญาติคนใดคนหนึ่งเกิดขึ้น ยกเว้นกรณีที่ญาติแต่ละคนนั้นมีการอุปการะ ส่งเสีย เลี้ยงดูซึ่งกันและกันอยู่ด้วย ในประเด็นนี้ตามแนวคำพิพากษาของศาลประเทศอังกฤษ และประเทศ สหรัฐอเมริกามีความสอดคล้องกันว่า ความสัมพันธ์ทางญาติไม่ว่าจะสนิทกันเพียงใดก็ไม่มีส่วนได้เสีย โดยศาลของอังกฤษเห็นว่า แม้จะมีลักษณะของการอุปการะเลี้ยงดูกันในความเป็นจริงก็ไม่มีส่วนได้เสีย เช่น ในคดี *Horse V. Pearl Life Ass. Co.* (1904) 1 U.B.558 แม้ก่อนหน้านี้นี้ศาลในคดี พยายามให้เห็นถึงหลักศีลธรรมในแง่ของการอุปการะเลี้ยงดูกันก็ตาม ในคดี *Barnes V. London, Edinburgh and Glasgow Life Ins. Co* (1892) โดยศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาเห็นว่า หากมีการอุปการะเลี้ยงดูทางการเงินผู้ถูกอุปการะมีส่วนได้เสียในชีวิตของผู้อุปการะที่สามารถเอาประกันชีวิตได้ และต่อมาศาลจะขยายไปถึงการอุปการะตามความเป็นจริงด้วย ข้อนี้ต่างกับศาลของประเทศ อังกฤษที่ไม่ยอมรับการมีส่วนได้เสียของญาติแม้จะอุปการะกันตามความเป็นจริง ซึ่ง อ.จาร์ส เชมะ จาร์ เห็นว่า หากญาติอุปการะทางการเงินจึงจะมีส่วนได้เสีย และสุดา วัชรวัฒนากุล เห็นว่า แม้จะอุปการะทางการเงินหรือตามความเป็นจริงแต่ไม่ใช่ญาติก็ไม่มีส่วนได้เสีย สำหรับศาลของประเทศ อังกฤษ แม้จะไม่ยอมรับการมีส่วนได้เสียของญาติในการทำสัญญาประกันชีวิตก็ตาม ซึ่งภายหลังศาล ได้วางหลักการพิจารณาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเพื่อให้โอกาสญาติในการทำประกันชีวิตตามหลักส่วนได้เสียเพิ่มขึ้นโดยให้พิจารณาความรับผิดชอบในการทำศพของญาติที่จะเอาประกันชีวิต พิจารณาการ ส่งเสียอุปการะและให้ศึกษาเล่าเรียน การที่ญาตินั้นทำงานอันเป็นคุณประโยชน์แก่ครอบครัวผู้เอา ประกัน หรือการร่วมสมทบทุนในการอุปการะครอบครัว รวมถึงญาติที่ทำหน้าที่ตามกฎหมายในการ เลี้ยงดูผู้เอาประกันที่มีความเจ็บป่วย ชรา หรือยากจน ซึ่งภายหลังศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาถือ หลักทำนองเดียวกับประเทศอังกฤษ จากข้อมูลที่ผู้วิจัยนำเสนอข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ญาติพี่น้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดกโดยทั่วไปยังไม่มีผู้มีส่วนได้เสีย ยกเว้นแต่ ปรากฏข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการอุปการะกันในด้านต่างๆ โดยเฉพาะทางการเงิน หรือการอุปการะด้าน การศึกษา การเจ็บป่วย การรักษา การดูแลช่วยเหลือทางการเงินกับญาติที่ยากจนไม่สามารถเลี้ยง ตนเองได้ เพราะเหตุว่า หากญาติที่อุปการะส่งเสียในกรณีต่างๆ นี้ถึงแก่ความตาย ผู้ที่อยู่ในอุปการะ ดังกล่าวย่อมได้รับความเดือดร้อน จึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่จะทำสัญญาประกันชีวิตได้

2) ปัญหาเกี่ยวกับส่วนได้เสียของบุคคลที่เกี่ยวข้องในทางธุรกิจ

ประเด็นการพิจารณาความสัมพันธ์ของบุคคลในทางธุรกิจ เป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องในทางการทำงาน การเงิน หุ้นส่วน ซึ่งมีลักษณะของผลประโยชน์หรือความเสียหายที่จะเกิดขึ้น โดยมีกฎหมายรับรองความสัมพันธ์ทั้งในสิทธิและหน้าที่ของบุคคล สามารถแบ่งกลุ่มของผู้ที่เกี่ยวข้องในความสัมพันธ์ทางธุรกิจ ได้แก่ ผู้เป็นหุ้นส่วน เจ้าหนี้ลูกหนี้ นายจ้างลูกจ้าง ดังนี้

(1) ผู้เป็นหุ้นส่วน

สถานะความเป็นหุ้นส่วนเกิดขึ้นจากการที่บุคคลทำสัญญาตกลงเข้าร่วมกันเพื่อดำเนินกิจการต่างๆ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดถึงความเป็นหุ้นส่วนในการร่วมกันเพื่อประกอบธุรกิจเชิงพาณิชย์ออกเป็น 3 รูปแบบด้วยกันคือ

- ก. หุ้นส่วนที่ตกลงร่วมกันเพื่อดำเนินกิจการห้างหุ้นส่วนสามัญ
- ข. หุ้นส่วนที่ตกลงร่วมกันเพื่อดำเนินกิจการห้างหุ้นส่วนจำกัด
- ค. หุ้นส่วนที่เข้าร่วมถือหุ้นในบริษัทจำกัด

หุ้นส่วนรูปแบบที่ ก. และ ข. กฎหมายกำหนดสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบในฐานะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดูแลกิจการที่จัดตั้งขึ้นเป็นห้าง ความรับผิดชอบมีทั้งจำกัดจำนวนและไม่จำกัดจำนวน กล่าวคือ หุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วนนั้นจะต้องนำเงินหรือทรัพย์สินมาลงเป็นหุ้น เพื่อนำเงินหรือทรัพย์สินนั้นมาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินกิจการและได้รับผลประโยชน์ที่ได้จากผลประโยชน์หรือกำไรในกิจการที่ลงร่วมกันนั้น

ส่วนของความรับผิดชอบของหุ้นส่วนนั้น ในห้างหุ้นส่วนสามัญผู้เป็นหุ้นส่วนจะมีความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกหรือเจ้าหนี้ของห้างโดยไม่จำกัด แต่ถ้าเป็นห้างหุ้นส่วนจำกัดผู้เป็นหุ้นส่วนมีรับผิดชอบเฉพาะส่วนที่ตกลงในการลงหุ้นนั้น ยกเว้นหุ้นส่วนผู้จัดการที่มีความรับผิดชอบไม่จำกัด หรือหุ้นส่วนที่สอดเข้าไปเกี่ยวข้องกับการจัดกิจการงานของห้างหุ้นส่วนจำกัดก็ต้องรับผิดชอบในบรรดาหนี้ของห้างโดยไม่จำกัดจำนวน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1088 และมีคำพิพากษาฎีกาที่ 2066/2545 วินิจฉัยในเรื่องนี้ไว้ จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วนทั้งสองรูปแบบ มีความสำคัญทั้งต่อผู้เป็นหุ้นส่วนด้วยกันและต่อกิจการที่ดำเนินการร่วมกันอยู่

ความสัมพันธ์ของผู้เป็นหุ้นส่วนเป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายแบ่งได้เป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนแรก ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่

ส่วนที่สอง ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบแยกพิจารณาดังนี้

ส่วนแรก ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่

ประเด็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่นั้นมาจากสัญญา ตามมาตรา 1012 ที่กำหนดว่า สัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้นคือสัญญาซึ่งบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปตกลงเข้ากัน ด้วยประสงค์จะแบ่งปันกำไรอันจะพึงได้แต่กิจการที่ทำนั้น จึงเห็นได้ว่า กฎหมายกำหนดความผูกพันตามสัญญาของผู้เป็นหุ้นส่วนที่มีการตกลงกันเพื่อทำกิจการร่วมกันเพื่อหวังผลประโยชน์และกำไรที่ได้จากการประกอบกิจการนั้น สิทธิที่จะได้จากการดำเนินกิจการ คือ ผลกำไรที่ต้องนำมาแบ่งปันกัน

ห้างหุ้นส่วนสามัญ ผู้เป็นหุ้นส่วน มีหน้าที่ในการที่จะต้องนำเงิน ทรัพย์สิน หรือแรงงานมาลงในห้าง ตามมาตรา 1025 โดยหากไม่ได้ตกลงไว้ในกระบวนจัดการห้างหุ้นส่วน หุ้นส่วนทุกคนย่อมจัดการงานของห้างได้ และอยู่ในฐานะหุ้นส่วนผู้จัดการด้วยกันทุกคน ตามมาตรา 1033 และกฎหมายได้กำหนดหน้าที่ระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วนด้วยกันอีกหลายมาตรา โดยเฉพาะมาตรา 1039 กำหนดว่า ผู้เป็นหุ้นส่วนจำต้องจัดการงานของห้างหุ้นส่วนด้วยความระมัดระวังให้มากเสมือนกับการจัดการงานของตนเองในห้างหุ้นส่วนจำกัด ห้างประเภทนี้แม้จะมีหุ้นส่วน 2 ประเภท คือ หุ้นส่วนแบบจำกัดความรับผิดกับหุ้นส่วนแบบไม่จำกัดความรับผิด แต่ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งสองแบบมีหน้าที่ในการนำเงินหรือทรัพย์สินมาลงหุ้น กรณีเช่นเดียวกับบริษัทจำกัด ผู้ถือหุ้นก็มีหน้าที่ต้องนำเงินมาลงหุ้น

ส่วนที่สอง ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับความรับผิด

ห้างหุ้นส่วนสามัญ กฎหมายกำหนดให้ผู้เป็นหุ้นส่วนหมดทุกคนต้องรับผิดร่วมกันเพื่อหนี้ทั้งปวงของหุ้นส่วนโดยไม่มีจำกัด ห้างหุ้นส่วนจำกัดแยกความรับผิดของหุ้นส่วน 2 แบบ โดยหุ้นส่วนแบบไม่จำกัดความรับผิดต้องรับผิดในหนี้ของห้างอย่างไม่จำกัดจำนวน ส่วนหุ้นส่วนแบบจำกัดความรับผิดจะรับผิดไม่เกินจำนวนเงินที่ตนรับจะลงหุ้นในห้างหุ้นส่วนนั้น ตามมาตรา 1077 ในกรณีของบริษัทจำกัด มาตรา 1096 ผู้เป็นหุ้นส่วนรับผิดไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าหุ้นที่ตนถือ

จากบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนสามัญ ห้างหุ้นส่วนจำกัด และบริษัทจำกัด ผู้เป็นหุ้นส่วนด้วยกันมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างมากทั้งในด้านการดำเนินกิจการ และสิ่งที่นำมาลงหุ้นไม่ว่าจะเป็นเงิน ทรัพย์สิน หรือแรงงาน ซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนอาจได้ประโยชน์จากการมีชีวิตรอยู่ของผู้เป็นหุ้นส่วนด้วยกัน และในแง่ของความรับผิดของผู้เป็นหุ้นส่วนที่อาจก่อให้เกิดความเดือดร้อน เสียหายต่อผู้เป็นหุ้นส่วน โดยเฉพาะหากหุ้นส่วนคนใดตายจะเป็นผลให้มีการถอนทุนออกจากการเป็นหุ้นส่วน จึงถือได้ว่าเป็นผู้เป็นหุ้นส่วน เป็นผู้มีส่วนได้เสียในการทำสัญญาประกันชีวิตได้

ประเด็นนี้มีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนได้เสียของผู้เป็นหุ้นส่วนด้วยกันในการทำสัญญาประกันชีวิต โดย สุตา วัชรพัฒนกุล มีความเห็นว่า การมีส่วนได้เสียของผู้เป็นหุ้นส่วนพิจารณาจากความเสียหายที่จะเกิดขึ้นว่า หากหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งตายลงจะเกิดความเสียหายเพียงใด โดยแยกเป็นหุ้นส่วนสามัญและหุ้นส่วนนิติบุคคล พิจารณาจากความสัมพันธ์ตามกฎหมายและอาจต้องพิจารณาข้อกำหนดหรือข้อบังคับของห้างหุ้นส่วนนั้นๆ ประกอบด้วย ในส่วนของบริษัทอาจพิจารณาส่วนได้เสียที่เกี่ยวกับผู้จัดการบริษัท โดยดูความสัมพันธ์ตามกฎหมายและข้อบังคับที่กำหนดไว้ก็อาจเป็นผลให้บริษัทสามารถเอาประกันชีวิตผู้จัดการได้ เพราะบริษัทอาจเสียหายเนื่องจากการตายของผู้จัดการ แต่กรรมการถือเป็นผู้ไม่มีส่วนได้เสียไม่สามารถเอาประกันชีวิตกันได้ ซึ่งในต่างประเทศนิยมเอาประกันชีวิตผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ในหุ้นส่วนบริษัทที่เรียกว่า key-men insurance¹¹ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นด้วยกับความคิดเห็นข้างต้น

จากการศึกษาข้อมูลและความคิดเห็นที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้เป็นหุ้นส่วนไม่ว่าจะเป็นห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทล้วนมีความสัมพันธ์ตามกฎหมายและสัญญาที่ผูกพันเกี่ยวกับหุ้นที่นำมาลงในกิจการที่ทำร่วมกันนั้น หากมีความตายของผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดก็จะกระทบต่อหุ้นที่นำมาลงในกิจการนั้นได้ และกรณีของบริษัทจำกัด หุ้นส่วนผู้จัดการย่อมมีความสำคัญในการดำเนินกิจการนั้น จึงถือได้ว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่บริษัทสามารถเอาประกันชีวิตได้

(2) เจ้าหนี้ ลูกหนี้

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้เกิดได้ทั้งจากการทำนิติกรรมสัญญา หรือหนี้ละเมิดที่ก่อให้เกิดฐานะของเจ้าหนี้ลูกหนี้ในการปฏิบัติการชำระหนี้ตามกฎหมาย ความเดือดร้อนเสียหายก่อนข้างมีความชัดเจนโดยเฉพาะความเสียหายหรือผลกระทบที่เจ้าหนี้จะได้รับหากลูกหนี้ถึงแก่ความตาย ซึ่งกฎหมายในประเทศต่างๆ ถือว่าเจ้าหนี้มีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกหนี้ เช่น ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา

ในส่วนของลูกหนี้ ถือว่าเป็นผู้ต้องปฏิบัติการชำระหนี้ จึงถือได้ว่าลูกหนี้ไม่มีส่วนได้เสียในชีวิตของเจ้าหนี้ แต่สำหรับลูกหนี้ร่วมถือว่าต้องร่วมกันรับผิดชอบหนี้ต่อเจ้าหนี้ซึ่งหากลูกหนี้คนใดคนหนึ่งตายไปย่อมก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับลูกหนี้ที่เหลืออยู่ในภาระหนี้ที่ต้องชำระต่อเจ้าหนี้ ถือเป็นความสัมพันธ์ตามกฎหมาย มาตรา 296¹² ที่กำหนดความผิดระหว่างลูกหนี้ร่วมด้วยกันเอง จึงถือได้ว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตกันได้

¹¹ จรัส เขมะจารุ, เรื่องเดิม, หน้า 45.

¹² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 296

“ในระหว่างลูกหนี้ร่วมกันทั้งหลายนั้น ท่านว่าต่างคนต่างต้องรับผิดชอบเป็นส่วนเท่าๆ กัน เว้นแต่จะได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ถ้าส่วนที่ลูกหนี้ร่วมกันคนใดคนหนึ่งจะพึงชำระนั้น เป็นอันจะเรียกเอาจากคนนั้นไม่ได้ไซ้

ส่วนของปัญหาในการพิจารณาว่าจะเอาประกันชีวิตได้ในจำนวนเท่าไรหรือกำหนดราคาส่วนได้เสียเป็นจำนวนเงินเอาประกันได้เพียงใดนั้น การพิจารณาความเดือดร้อน ความเสียหายอยู่ที่มูลหนี้ที่มีต่อกัน ดังนั้น การกำหนดจำนวนเงินเอาประกันจึงกำหนดได้จากมูลหนี้หนี้ด้วย เช่น เจ้าหนี้ตามสัญญากู้ยืมเงินในวงเงิน 100,000 บาท ย่อมมีส่วนได้เสียในจำนวนเงินดังกล่าวนี้ หากมีดอกเบี้ยยืมรวมกับดอกเบี้ยที่ตกลงกันได้ด้วย

(3) นายจ้าง ลูกจ้าง

ในการจ้างงานในสถานประกอบกิจการต่างๆ สถานะของนายจ้างและลูกจ้างตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 575 ความผูกพันของทั้งสองฝ่ายมาจากการตกลงกันโดยลูกจ้างตกลงทำงานให้นายจ้างและนายจ้างตกลงจ่ายค่าจ้างให้ความสำคัญของกิจการของนายจ้างจึงอยู่ที่การทำงานของลูกจ้างซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ธุรกิจของนายจ้างดำเนินไปได้ด้วย

ประเด็นการพิจารณาส่วนได้เสียในการทำสัญญาประกันชีวิตของนายจ้างและลูกจ้างนั้นต้องนำหลักในการพิจารณาความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายว่า หากฝ่ายหนึ่งตายจะเป็นผลให้เกิดความเดือดร้อนหรือได้รับผลกระทบจากความตายของอีกฝ่ายหรือไม่

กรณีของนายจ้างจะเอาประกันชีวิตลูกจ้าง จะเห็นได้ว่า การทำงานของลูกจ้างให้นายจ้างเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตและการประกอบธุรกิจ แต่จะถือได้หรือไม่ว่าลูกจ้างทุกคนล้วนมีส่วนสำคัญซึ่งหากขาดลูกจ้างแต่ละคนนายจ้างจะได้รับความเสียหาย ในประเด็นนี้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 64/2516 วินิจฉัยว่า นายจ้างและลูกจ้างมีส่วนได้เสียซึ่งกันและกันและสามารถเอาประกันชีวิตกันได้ เพราะลูกจ้างมีส่วนได้เสียในตัวนายจ้าง เพราะมีสิทธิเรียกร้องค่าจ้างและนายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้าง เพราะมีสิทธิเรียกให้ลูกจ้างทำงานให้ คำพิพากษาฎีกาที่โจทก์เอาประกันชีวิตลูกจ้างซึ่งชำรุดยนต์บรรทุกน้ำมันของโจทก์นั้น เห็นได้ว่าจะต้องรับผิดชอบการกระทำละเมิดในทางการที่จ้างของลูกจ้าง และยังต้องรับผิดชอบจ่ายเงินให้แก่ทายาทผู้อยู่ได้อุปการะของลูกจ้างผู้ตายตามประกาศของกระทรวงมหาดไทยซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 19 ประกอบกับการชำรุดยนต์บรรทุกน้ำมันย่อมต้องอาศัยบุคคลที่มีความชำนาญและไว้วางใจ เช่นนี้ ถือได้ว่าโจทก์มีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตลูกจ้างดังกล่าวนี้ได้

จากคำพิพากษาฎีกาจะเห็นได้ว่า ศาลยอมรับการมีส่วนได้เสียของนายจ้างและลูกจ้าง ซึ่งคำพิพากษาฎีกาถัดมาแสดงให้เห็นถึงแนวความคิดของศาลว่า แม้นายจ้างและลูกจ้างจะมีส่วนได้เสียแต่การทำสัญญาประกันชีวิตย่อมมีข้อจำกัด โดยเฉพาะการพิจารณาว่า หากให้นายจ้าง

ยังขาดจำนวนอยู่เท่าไร ลูกหนี้คนอื่นๆ ซึ่งจำต้องออกส่วนด้วยนั้นก็ต้องรับใช้ แต่ถ้าลูกหนี้ร่วมกันคนใด เจ้าหนี้ได้ปลดให้หลุดพ้นจากหนี้ร่วมกันนั้นแล้ว ส่วนที่ลูกหนี้คนนั้นจะพึงต้องชำระหนี้ก็ตกเป็นพับแก่เจ้าหนี้ไป”.

สามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ทั้งหมด นายจ้างอาจทำประกันเพื่อหวังผลจากความตายของลูกจ้างได้ การที่นายจ้างจะเอาประกันชีวิตลูกจ้างต้องพิจารณาจากสำคัญของตัวลูกจ้างในกิจการงานของนายจ้างเป็นหลัก เช่น ลูกจ้างเป็นผู้เชี่ยวชาญ มีความชำนาญในงานที่ทำให้แก่นายจ้างอย่างมาก ซึ่งหากนายจ้างขาดลูกจ้างลักษณะนี้ย่อมส่งผลเป็นความเดือดร้อนของนายจ้างด้วย เพราะหากลูกจ้างตายนายจ้างจะหาลูกจ้างมาทดแทนได้ยาก เนื่องจากลูกจ้างที่ตายผ่านการฝึกฝนและมีประสบการณ์ในงานที่ทำให้แก่นายจ้างมาเป็นอย่างดี แต่กรณีลูกจ้างทั่วไปนายจ้างย่อมหาคนมาทดแทนได้ไม่ยาก

กรณีนี้ อ.จรัส เขมะจารุ ตั้งข้อสังเกตว่า สัญญาจ้างแรงงานนั้นสาระสำคัญไม่ได้อยู่ที่ตัวลูกจ้างโดยแท้ เพราะไม่ได้ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถเฉพาะตัวเป็นกรณีพิเศษ (ต่างกับจ้างทำของ) แต่อย่างไรก็ตามก็สามารถเอาประกันชีวิตได้เพราะถือว่า นายจ้างได้ประโยชน์จากการทำงานของลูกจ้าง และถ้าลูกจ้างตายไปนายจ้างจะเสียหาย นอกจากนี้ อ.จรัส เขมะจารุ ยังมีความเห็นว่าสำหรับพนักงานที่ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ของบริษัท จะถือว่าบริษัทมีส่วนได้เสียในการทำประกันชีวิตให้พิจารณาจากหลักสำคัญในเรื่องนี้ก็คือ การที่จะอ้างว่าผู้ใดมีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลอื่นนั้น จะต้องแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่มีอยู่ต่อกัน ตลอดจนความสูญเสียที่อาจจะเกิดขึ้นในกรณีที่อีกฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตายไปด้วย จึงเห็นได้ว่าประเด็นส่วนได้เสียของนายจ้างและลูกจ้างย่อมต้องอาศัยหลักในการพิจารณาความสัมพันธ์ และผลที่จะเกิดจากความสูญเสีย ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า นายจ้างสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้โดยพิจารณาจากสำคัญและความจำเป็นในการทำงานของลูกจ้างเป็นหลัก ประกอบกับความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญของลูกจ้างด้วย ซึ่งหากขาดลูกจ้างลักษณะนี้ นายจ้างก็ย่อมได้รับความเดือดร้อนในกิจการเป็นแน่แท้ และเพื่อการประเมินราคาส่วนได้เสียเพื่อกำหนดจำนวนเงินเอาประกันย่อมสามารถทำได้มากกว่าลูกจ้างทั่วไปที่นายจ้างสามารถหาลูกจ้างมาทดแทนได้ตลอดเวลา

ในส่วนของลูกจ้างที่จะเอาประกันชีวิตนายจ้าง ผู้วิจัยมีความเห็นว่า แม้ นายจ้างจะมีความสำคัญต่อลูกจ้างถึงขนาดหากนายจ้างตายลูกจ้างจะเดือดร้อนจากการไม่ได้รับค่าจ้าง ก็ต้องพิจารณาสถานะของนายจ้างประกอบด้วย หากนายจ้างนั้นเป็นบุคคลธรรมดาและการได้รับค่าจ้างขึ้นอยู่กับนายจ้างนั้นโดยตรงแล้ว ก็น่าจะเห็นได้ว่าลูกจ้างสามารถเอาประกันชีวิตนายจ้างได้ แต่ถ้านายจ้างนั้นเป็นนิติบุคคลย่อมไม่มีผลต่อลูกจ้างเท่าใดนัก

ในประเด็นที่เกี่ยวกับส่วนได้เสียของบุคคลในทางธุรกิจ สรุปได้ว่า ผู้เป็นหุ้นส่วน เจ้าหนี้กับลูกหนี้ นายจ้างกับลูกจ้าง มีส่วนได้เสียซึ่งกันและกันในการทำสัญญาประกันชีวิตกันได้ แต่ก็ควรพิจารณาสถานะความสัมพันธ์เป็นรายกรณีไป โดยดูจากความเดือดร้อนหรือผลกระทบจากความตายของอีกฝ่ายเป็นสำคัญ

4.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตผู้วิจัย มีข้อเสนอ ดังต่อไปนี้

1) ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายในหมวดสัญญาประกันชีวิต โดยกำหนดบทเฉพาะสำหรับกรณีที่มีการทำสัญญาประกันชีวิตด้วยเหตุแห่งความทรงชีพหรือมรณะของผู้อื่น

2) ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายในหมวดสัญญาประกันชีวิต เพื่อให้มีความชัดเจนเกี่ยวกับการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างผู้เอาประกันและผู้ถูกเอาประกันชีวิต โดยกำหนดเงื่อนไข ความเดือดร้อนหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับหากผู้ถูกเอาประกันตายหรือยังมีชีวิตอยู่

3) การพิจารณาส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตของบริษัทประกันชีวิต อาจพิจารณาบุคคลดังต่อไปนี้ ให้อยู่ในฐานะที่เอาประกันชีวิตกันได้ ได้แก่

- คู่หมั้น
- คู่สมรส
- สามเษภริยาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสแต่อุปการะส่งเสียเลี้ยงดูกัน
- บิดามารดา กับ บุตร (กรณีบุตรหากบรรลุนิติภาวะแล้วจะเอาประกันชีวิตบิดามารดาได้เมื่อบุตรนั้นอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา)
- บุตรบุญธรรม กับ ผู้รับบุตรบุญธรรม พิจารณาเช่นเดียวกับบิดามารดากับบุตร
- ญาติ เฉพาะที่มีการอุปการะเลี้ยงดูกัน
- เจ้าหนี้ กับ ลูกหนี้ เฉพาะเจ้าหนี้เป็นฝ่ายเอาประกันชีวิตลูกหนี้
- นายจ้าง กับ ลูกจ้าง เฉพาะลูกจ้างที่มีความเชี่ยวชาญ ชำนาญงาน

บรรณานุกรม

- จิตติ ดิงศักทีย. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- _____. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- จิต เศรษฐบุตร. คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยยืม ฝากทรัพย์ ฝากของในคลังสินค้า ประณีประนอม การพินันชั้นต่อ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2492.
- จำรัส เขมะจารุ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะประกันภัยอนุสรณ์เนื่องในงานฉาบปีกศพ นายเจียก เขมะจารุ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2522.
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. กฎหมายว่าด้วยการประกันภัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- “ประกันภัย.” ใน รายงานธุรกิจประกันภัยในประเทศไทย พ.ศ.2518. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานประกันภัย กระทรวงพาณิชย์, 2521.
- ประเสริฐมนูกิจ, หลวง. คำสอนชั้นปริญญาตรี กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยยืม ฝากทรัพย์ เก็บของในคลังสินค้า ประณีประนอม การพินันชั้นต่อ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2482-2483.
- ประมุข สุวรรณสร. คำสอนชั้นปริญญาตรี กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2493.
- พรณี หมั่นทำการ. “ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.
- สัมฤทธิ์ รัตนดารา. กฎหมายกับการประกันชีวิตในประเทศไทย. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2527.
- สิทธิโชค ศรีเจริญ. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการประกันภัย. กรุงเทพมหานคร: ประชุมทองการพิมพ์, 2528.
- สุดา วัชรวัฒนากุล. “ส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัย.” วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2, 15 (มิถุนายน 2528): 84.
- สุธรรม พงศ์สำราญ และคณะ. หลักการประกันชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2521.

- สุเมธ จานประดับ. **รายงานการวิจัย ความยินยอมในการประกันชีวิตผู้อื่น**. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพมหานคร: 2553.
- เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. **กฎหมายอังกฤษว่าด้วยลักษณะสัญญาและละเมิด**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2479.
- พระราชบัญญัติควบคุมกิจการค้าขาย พ.ศ. 2471.
- พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535.
- พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535.
- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.
- คำพิพากษาที่ 1366/2509.
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1769/2521.
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 358/2499.
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 518/2519.
- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 890/2500.
- Birds, John. Ben Lynch and Simon Paul. **Mac Gillivray on Insurance Law**. UK: Sweet & Maxwell, 2018.
- Blackburn J. Wilson v Jones (1867) Halebury, Yol.22 Third /edition, p.96.
- Harse V. Pearl. Life Assurance, (1904) K.B.558, (1904-1907) All E.R.Rep.630.
- Ivamy, E.R. Hardy. **General Principles of Insurance Law**. London: Bulterworth, 1970.
- Kecton, Robert E. **Basic text on Insurance Law**. St. Paul, MN: West Publishing Co., 1971.
- Life Insurance Act. 1774 14 Geo.3,c.48.
- Maclean, Joseph B. **Life Insurance**. 8th ed. Publisher: Mcgraw-Hill Book Company, 1962.
- M' Farlane V. Royal London Friendly Society (1886), 2 T.L.R. 755.
- Patterson, Edwain W. **Cases and Materials on the Law of Insurance**. Brooklyn, The Foundation Press, Inc., 1955.
- The Life Assurance Act. 1774.
- Vance, William R. **Handbook On The Law Of Insurance**. 3rd ed. St. Paul, MN: West Publishing Co., 1951.